

תאריך : 11.5.14

תפיסת העולם העיצובית של אלונה פרנקל (ילידת 1937)

"אני באה לקראת הקורא במלוא הכנות, כאילו אני מארחת אותו אצלי בבית. אני המארחת והקורא הוא האורח, שיכול תמיד לעזוב אם ירצה. יכול להיות שההזמנה הזאת מעוררת אמון"¹

סופרת ומאיירת ישראלית. נולדה בשנת 1937 בקרקוב, פולין. את ילדותה עברה במהלך מלחמת העולם השנייה בגטו לבוב, ולאחר השמדתו, במסתור. בשנת 1949 עלתה ארצה, וחווה שנים קשות של הלם תרבותי וחבלי קליטה. בגיל שש עשרה החלה ללמוד ציור אצל הצייר אהרון אבני, ומשנפטר המשיכה ללמוד גרפיקה ב"מכון אבני" שנקרא על שמו ושניהלו מיטב ציירי התקופה.

לאחר שהתחתנה והפכה לאם, חיפשה דרך להתפרנס מעבודה מהבית, וכך החלה לבצע עבודות גרפיקה שונות בעבור בתי חרושת והוצאות ספרים. היא החלה לאייר עטיפות לספרים ומאוחר יותר, המשיכה לאיור ספרים שלמים. עיסוקים אלו הובילו אותה, בסופו של דבר, אף על פי שמעולם לא רכשה השכלה פורמאלית באיור או בכתיבה, לפרסם למעלה משלושים ספרים שכתבה ואיירה בעצמה וללמד במשך שנים מספר איור במכללת ויצו בחיפה.

פרנקל עיצבה עטיפות ספרים רבות, עיסוק שאפשר לה לשלב את שתי אהבותיה הגדולות, לספרות ולציור. במיוחד נהנתה כשנתבקשה לאייר מהדורות מתורגמות של קלסיקות שקראה בילדותה בפולנית. האתגר הגדול בעיניה בעיצוב עטיפות לספרים, הוא הבעת האווירה והתוכן של הספר מבלי להסגיר את הסוף שלו ובאופן שיהיה מגרה ומושך מספיק בכדי לגרום לקורא להושיט יד אל הספר בחנות. "אם איור ספר הוא כמו ריצת מרתון, איור עטיפה הוא כמו ריצת 100 מטר", אומרת פרנקל.

פרנקל איירה עטיפות ספרים בעבור הוצאות כמורה-ביתן ("בחירתה של סופי" מאת ויליאם סטיירון, 1981), ספריית פועלים ("ג'ני" מאת פול גאליקו, 1990), כתר ("כלבם של בני בסקרוויל" מאת ארתור קונן דויל, 1974) ועם עובד. בשלב מסוים, ככל שהשימוש בצילומים וברפרודוקציות של ציורים מפורסמים לצורך עטיפות ספרים הפך נפוץ יותר, הפסיקו הוצאות הספרים להזמין ממנה עטיפות, דבר שעד היום מצער אותה מאוד.

גם אם לא כל טקסט מוצא חן בעיניה, פרנקל נהנית מאוד לאייר בעבור כותבים אחרים, תהליך שהיא מתארת כ"מפגש בלתי צפוי עם מחשבה של מישהו". "טקסט של מישהו אחר מעורר בי יותר מחשבה מאשר טקסט שאני כתבתי", היא

¹ הציטוט לקוח מתוך ריאיון שנערך עם אלונה פרנקל בביתה שבתל אביב ב-13 בפברואר 2011.

אומרת. כשהספר עוסק בתקופה היסטורית מסוימת או מאזכר חיות נדירות, מכונות או כלי רכב, פרנקל מקפידה לערוך מחקר ויזואלי בנושא ולהישאר נאמנה לעובדות, בעת שהיא מפשטת ומסגנת את הדברים כרצונה.

במהלך השנים איירה למעלה מעשרים ספרי ילדים, ובהם: "סיפור על יאיר" מאת לאה גולדברג (הוצאת ספריית פועלים), מה קרה לקרוקודיל" ו"שלום לך פרת משה רבנו" מאת ע' הלל (הוצאת עם עובד), "גן הבמבומבליים" מאת נורית זרחי (בהוצאת הקיבוץ המאוחד), הגוזל" מאת יורם טהרלב (בהוצאת מסדה) ו"מוצץ המזל" מאת אורי אורלב (בהוצאת עם עובד). בשנת 2006 התפרסם הספר "ביאליק לפעוטות" בהוצאת הקיבוץ המאוחד, שאותו איירה פרנקל בהעניקה פרשנות הומוריסטית ייחודית לה לשיריו המוכרים של המשורר הלאומי.

בשנת 1967 כתבה פרנקל את ספרה הראשון, "סיר הסירים" (בהוצאת מודן), שגיבורו הוא ילד מתולתל בשם נפתלי הנגמל משימוש בחיתולים. הספר, שעסק בנושא שהיה בגדר טאבו ספרותי, הפך במהירות לרב-מכר ותורגם לשפות רבות. אחריו הגיעו ספרים נוספים בתדירות של כתיבת ספר אחד לשנה בממוצע, וכיום מונה סדרת ספרי הילדים שלה למעלה משלושים ספרים. מגזרות נייר ועפרונות צבעוניים הן הטכניקות המועדפות עליה, אולם "כדי לא להשתעמם" היא מנסה לגוון ולהשתמש בטכניקות שונות ומעורבות, בהתאם לנושא ולרוח הטקסט. כיום מנצלת פרנקל את יכולות המחשב והטכנולוגיה, בעיקר בתהליך הצביעה.

האות המועדפת עליה היא פרנקריהל ואין לה, לדבריה, "שום צורך במשהו אחר". טיפוגרפיה, היא טוענת, היא "משהו שאין לה כישרון אליו", ולכן היא מעדיפה להשאיר את הטיפול הטיפוגרפי למישהו אחר. הפורמט שבחרה לספר, המאפיין גם את יתר הסדרה הוא ריבועי וקטן יחסית, תוצאה של ניסיונות שערכה במחשבה מכוונת ליצור ספר בגודל שילד קטן יוכל לאחוז בנוחות.

פרנקל מתארת את תהליך העבודה שלה כמלא ייסורים, פחדים וספקות. כשהיא סוף סוף מתחילה לעבוד ("כי הבטחות צריך לקיים"), היא בונה את הרצף הסיפורי, מתכננת בקפידה את האופן שבו יחולק הטקסט על פני הכפולות ומרכיבה את הקומפוזיציות בעבור כל כפולת עמודים. היא מייצרת מספר רב של סקיצות על נייר שקוף, ביחס של אחד לאחד, עד שהיא מרגישה שלמה מספיק כדי להתחיל לעבוד על האיורים בטכניקה שבחרה. בשלב הזה, היא מספרת, יש לה תמונה מוכנה בראש והיא רק "מבצעת" אותה.

הסגנון שלה נקי ומינימליסטי וכולל כמעט תמיד רקעים צבעוניים, תוצאה של מה שהיא מתארת כשילוב בין עצלות ופחד מהנייר הלבן. כשהיא מצוירת אנשים יחד – כך היא מספרת – אם וילד למשל, חשוב לה "לחבק" אותם יחד, לעגל את הקצוות ולחבר בין הקווים.

אם בספרים הראשונים שכתבה, היחס בין הטקסט לאיורים היה בסיסי מאוד: מה שכתוב הוא מה שמצויר, מאוחר יותר החלה לשלב באיורים רובד נוסף של אסוציאציות אישיות: ציטוטים מעולם התרבות והומאז'ים ליצירות ולאמנים שהיא אוהבת. הקורא, גם אם הוא צעיר מכדי להבין ולפענח את הרמזים הללו, ייקח אתו הלאה, כך היא מאמינה, זיכרון כלשהו אל חייו הבוגרים, שיצוף כשייתקל ביצירות בשנית.

ספריה של פרנקל זכו להצלחה, תורגמו לשפות רבות ואף הפכו לנושא למחקר אקדמי. עבודותיה הוצגו בתערוכות ובירידי ספרים, בארץ ובעולם וזיכו אותה בכמה פרסים, וכן בהופעה ברשימת הכבוד של הוועדה הבין-לאומית לספרי ילדים ונוער, שהציגה ועדת מארגני הפרס על שם כריסטיאן אנדרסן ב-1982. ספרה "ילדה", שהתפרסם בשנת 2005, זיכה אותה באותה שנה בפרס בוכמן לזיכרון השואה במחקר ובספרות ובפרס ספיר.

פרנקל ממשיכה לאייר, משתתפת בתכניות טלוויזיה ורדיו ומרצה בכנסים בנושא ספרות ילדים ואיור.

מקורות:

1. אתר הבית של אלונה פרנקל <http://www.alonafrankel.com>
2. נורית שילה-כהן, ספר המאיירים הגדול: זוכי פרס מוזיאון ישראל לאיור ספר ילדים על שם בן-יצחק בשנים 1978–2004, ירושלים: הוצאת מוזיאון ישראל ותל אביב: עם עובד, 2005
3. מירי ברוך, סודות של סופרים, קריית גת: הוצאת קוראים והוצאת דני ספרים, 2000
4. ריאיון שנערך עם אלונה פרנקל בביתה, ב-13 בפברואר 2011.

כתבה: הדר סבו

